

Unaprijed isplanirani komunistički zločini

Medijski je potpuno nezamijećena prošla nedavna izjava predsjednika Hrvatskoga sabora Vladimira Šeksa, objavljena u »Vjesniku«, da će do ljeta biti riješeno pitanje odštete folksdojčerima, ali ne bilateralnim sporazumom s Austrijom nego izmjenama Zakona o naknadi za oduzetu imovinu. Odustalo se, dakle, od prvotne najavljene namjere, a odšteta bi se, prema Šeksovima, otplaćivala u ratama čak i do 20 godina, tako da državni proračun neće biti opterećen, a odnosila bi se na austrijske građane kojima je imovina nacionalizirana i konfiscirana nakon g. 1956.

Štete od »predsjednikapovjesničara«

Načelno s moralne je strane za pohvalu namjera bilo koje države da nadoknadi štetu svojim (bivšim) državljanima kojima je ona počinjena, a koji se ni u čemu nisu ogriješili o njezine zakone. Međutim, u ovome se konkretnom slučaju toj problematici može pristupiti s više motrišta i ona nameće neka pitanja. Npr. budući da je riječ o folksdojčerima, zašto se odšteta daje samo onima koji su danas državljani Austrije a ne i Njemačke, Francuske, SAD-a i Brazila, ako se zna da su svi oni prošli isti »tretman« partizansko-komunističkih vlasti (riječ je o onim brojnim obiteljima koji su bez suda i presude, ili dokazane bilo kakve krivnje, prognani iz Jugoslavije nakon Drugoga svjetskog rata isključivo na temelju »kolektivne krivnje«)? Zatim, ako već Hrvatska ulaže ekonomski i politički napor pred europskom javnošću u kontekstu odštete nacionalnih manjina, kako to da npr. nije nikada u bilateralnim hrvatsko-češkim razgovorima barem postavila pitanje odštete nasilno raseljenim hrvatskim obiteljima nakon Drugoga svjetskog rata u Moravskoj? Nije riječ samo o nekakvim principima koji bi trebali podjednako vrijediti u svim slučajevima, bez obzira o kome ili o kojem je broju riječ, nego puno više od toga - ustavnoj obvezi hrvatskih vlasti prema hrvatskim manjinama (čl. 10)? Bez obzira na sve dvojbe, javnost je ovoga puta ostala potpuno nezainteresirana, za razliku od prošle godine kada su se silno uzbudile neke političke stranke i dio hrvatske javnosti. Tada se čak i predsjednik države Stjepan Mesić 28. studenoga u pomalo dramatičnom tonu obratio putem televizije hrvatskim građanima, kao da je riječ o prijelomnim trenucima za opstanak države. Odlučno je ustvrdio kako se »prisilno iseljavanje i oduzimanje imovine nije primjenjivalo na one pripadnike njemačke nacionalne skupine u Hrvatskoj koji su surađivali u narodnooslobodilačkoj borbi, dakle nije se išlo neselektivno protiv svih, samo na osnovi nacionalne pripadnosti, nego protiv kolaboranata, odnosno onih koji su proglašeni kolaborantima«. Povezao je to s antifašističkom borbom te dodao da Republika Hrvatska »nema razloga odricati se načelne pozicije

Ubijeni o. Ferdinand Ferdo Gassmann, franjevac provincije sv. Cirila i Metoda

prema nacizmu, fašizmu i njihovim pomagačima«. Na to su oštro reagirale neke njemačke i austrijske nevladine organizacije i zavičajne folksdojčerske udruge, ali su njihovi prosvjedi u Hrvatskoj bili uglavnom prešućeni. Tvrđnje predsjednika

Mesića kako se »nije išlo neselektivno«, kako se prisilno iseljavanje i oduzimanje imovine p o d u z i m a l o samo protiv »kolaboranata« i da je to bila »načelna pozicija prema nacizmu, fašizmu i njihovim pomagačima«, potpuno su povijesno neutemeljene, činjenično krive, moralno neprihvatljive i politički štetne.

Sto sedamdeset tisuća civila u logorima

Da bi se što bolje razumjela problematika folksadojčera, potrebno je najprije reći nekoliko osnovnih podataka o njima.

Njemačka riječ *Volksdeutsche* označavala je pripadnike njemačkoga naroda u dijaspori od završetka Prvoga svjetskog rata do završetka Drugoga, koji se na područje bivše Habsburške Monarhije, u najvećem broju u Panonski bazen, naseljavaju nakon oslobođenja Ugarske od Turaka između 1689. i 1787. Danas Nijemci iz Vojvodine, Baranje i Slavonije sebe nazivaju *Donauschwaben* - Podunavski Švabe. Njih je do početka Drugoga svjetskog rata bilo oko 540.000, ali se do jeseni g. 1944. oko 245.000 civila organizirano iselilo. Nekoliko se tisuća njih, uz silne poteškoće, ubrzo vratilo u Jugoslaviju ali su svi odmah uhićeni i odvedeni u logore. Najvjerojatnije oko 190.000 Podunavskih Švaba dočekalo je Titovu partizansku vlast. Njih je čak 170.000 stjerano u logore, 12.000 ih je deportirano u Sovjetski Savez, od kojih

2000 nije preživjelo tamošnje logore, a tek ih je 8000 ostalo u Jugoslaviji na slobodi. U najvećem su broju protjerani (ali i pobijeni) ili su umrli od gladi i bolesti u nekom od brojnih sabirnih ili »specijalnih« logora, te na prinudnome radu. Prema podacima skupine autora objavljenima u djelu »Zločini nad njemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948«, u logorima je umrlo 51.000 žena, djece i staraca od sveukupnih 64.000 njemačkih civilnih žrtava. Više od 40.000 njih registrirano je imenom i prezimenom u nizu knjiga pod nazivom »Golgota njemačke manjine u komunističkoj Jugoslaviji«. »Specijalni« logori bili su zapravo logori za likvidaciju, a bilo ih je ukupno osam. U Bačkoj: Bački Jarak, Gakovo i Kruševlje, u Hrvatskoj u Krndiji i Valpovu, u Banatu Knićanin i Molini, u Srijemu u Srijemskoj Mitrovici. Tim brojkama treba pribrojiti i 96.000 folksdojčera u njemačkoj vojsci, ali manji broj

U jugoslavenskim je logorima umrlo 51.000 žena, djece i staraca od sveukupnih 64.000 njemačkih civilnih žrtava, a više od 40.000 njih registrirano je imenom i prezimenom. »Specijalni« logori bili su zapravo logori za likvidaciju, a bilo ih je ukupno osam, u Bačkoj: Bački Jarak, Gakovo i Kruševlje, u Hrvatskoj u Krndiji i Valpovu, u Banatu Knićanin i Molin i u Srijemu u Srijemskoj Mitrovici.

i u mađarskoj i ustaškoj, koji, dakako, nisu dočekali partizane. Ukratko, cijela su sela i područja etnički »očišćena«, dijelovi mnogih sela u kojima je živjela njemačka manjina sravnjeni sa zemljom zajedno sa crkvama, a svim je žrtvama jedina krivnja bila što su Nijemci. Potrebno je istaknuti kako se zločini nad nevinim pripadnicima njemačke manjine nisu dogodili slučajno, nego su oni bili dio unaprijed isplaniranog i organiziranog plana.

»Čim se stvore povoljni tehnički uvjeti«

Već na Drugom zasjedanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (Avnoj) od 21. do 29. studenog 1943. u Jajcu, među brojnim zaključci-

U logorima su od gladi i bolesti masovno umirali najmlađi i najslabiji (slika iz knjige »U kandžama crvenog zmaja«)

ma donesena je »Odluka o prijelazu u državno vlasništvo neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom nepri-
sutnih osoba i o sekvestru (upravljanju, op. T. V.) nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno otuđile«. Zanimljivo je, a svakako ne i slučajno, da je donesena već prvoga dana zasjedanja 21. studenoga, da su njezini predlagatelji bili vođeni logikom kolektivne krivnje svih Nijemaca kako bi stvorili zakonske uvjete za oduzimanje cjelokupne imovine Podunavskim Švabama i njezin prijenos u državno vlasništvo. Ta je odluka protumačena godinu dana kasnije na Četvrtom zasjedanju Avnoja 21. studenoga 1944. u Beogradu, kada je Predsjedništvo Avnoja preciziralo kako je riječ o onim državljanima Jugoslavije njemačke narodnosti koji su se »pod okupacijom deklarirali ili su smatrani Nijemcima«. U kasnijem državnom teror

stradale su i brojne obitelji koje su imali prezimena slična njemačkima, ali su bila češkog, mađarskog i sličnog podrijetla. Logika komunističkih vlasti bila je vrlo jednostavna: da se konfiscira imovina potrebno je oduzimanje državljanstva, a da bi se oduzelo državljanstvo potrebno je ili donijeti zakonsku regulativu o tome ili jednostavno protjerati sve Nijemce izvan državnih granica. Zato je Predsjedništvo Ministarskog savjeta Jugoslavije 11. lipnja 1945. odlučilo da se »sve Nijemce koji se nalaze u okviru granica Jugoslavije raseli i uputi u Njemačku čim se za to stvore povoljni tehnički uvjeti«, a 23. kolovoza iste godine usvojen je Zakon o državljanstvu u kojemu stoji da se »jugoslavensko državljanstvo može oduzeti svakom narodnosnom pripadniku onih naroda čije su države bile u ratu protiv Jugoslavije«. Da bi što prije ostvarile taj cilj, jugoslavenske su vlasti 19. siječnja 1946. poslale zapadnim saveznicima memorandum u kojem traže pristanak za kolektivno prebacivanje preostalih folksdojčera u dio Njemačke pod sovjetskom vlašću. Taj je zahtjev ponovljen i 16. svibnja iste godine, međutim odgovor nikada nije stigao. Usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državljanstvu FNRJ 1. prosinca 1948. državljanstvo je oduzeto svim Nijemcima koji se nisu nalazili u FNRJ, bez obzira jesu li dragovoljno izbjegli ili su nasilno protjerani.

Tijekom kasnijih godina bilo je nekoliko tumačenja zakona, odgode njegove primjene, intervencija Prezidija Narodne Skupštine FNRJ, Ministarstva pravosuđa, Saveznog izvršnog vijeća i Koordinacionog odbora SIV-a, ali legalizirana pljačka je nastavljena. Ona je *de facto* prestala tek 6. kolovoza 1958. kada je Savezni sekretarijat za pravosudne poslove donio dokument po kojem su prekinuti svi predmeti konfiskacije imovine osoba njemačke narodnosti.

»Dvostruki narodni neprijatelji«

Njemački katolički svećenici i evangelički pastori, kao intelektualci koji su imali ugleda i utjecaja u narodu, bili su za jugoslavenske komunističke vlasti dvostruki »narodni neprijatelji«, najprije zbog ideoloških razloga a potom i zbog etničke pripadnosti.

U već spomenutoj knjizi »Zločini nad njemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948« zabilježeni su podaci o trideset sedmorici ubijenih svećenika ili pastora, ali taj je broj sigurno veći, ako se on usporedi s nekim hrvatskim izdanjima o ratnom i poratnom stradanju Katoličke Crkve u Jugoslaviji. Zato je potrebno dosada objavljene njemačke podatke upotpuniti, ali i provjeriti jer su podaci o životopisima, čini se, prikupljeni na temelju iskaza preživjelih svjedoka, pa su često netočni i nepouzdati (npr. o franjevcu o. Ferdi [Ferdinandu] Gassmannu). Velik dio svećenika nije htio bježati nego je dočekao partizansku vlast, pa su neki od njih likvidirani već u prvim danima dolaska Crvene armije i partizana.

Drugi su uhićeni kao vojni dušobrižnici pri povlačenju njemačke vojske prema Austriji, neki su ubijeni u logorima ili zatvorima, neki u kasnijim godinama poraća bez podataka o mjestu i datumu pogubljenja, a neki su deportirani u Sovjetski Savez gdje su nakon nekoliko godina preminuli. Prema dostupnim podacima, jedan je od njih ubijen na zloglasnom stratištu na Daksi kod Dubrovnika itd. Stoga se vrijedi sjetiti ubijenih katoličkih biskupijskih i redovničkih svećenika, kao i evangeličkih pastora prema njemačkim izvorima:

Katolici su: Anton Adam (1908-1944), Anton Berger (1884-1944), Josef Böckmann (1910-1945), Franz Brunet (1898-1944), Julius Bürger (1885-1944), Valentin Dupp (1883-1944), Jozef Eppich (1874-1942), Ferdinand Ferdo Gassmann (1914-1946), Anton Haug (1890-1945), Theodor Klein (1879-1945), Jozef Knapp (1912-1944), Jozef Kornaut (1872-1945), Johann Nepomuk Lakajnar (1873-1944), Peter Müller (1884-1951), Stefan Müller-Mészáros (nema podataka), Adalbert von Neuperg (1890-1948), Jozef Novotny (1909-1944), Franz Plank (1885-1944), Michael Rothen (1895-1944), Michael Schaffer (1908-1945/6), Wilhelm Schäfer (1848-1944), Franz Schaffhauser (1919-1945), Lorenz Scherer (1912-1947), Jozef Schmidt (1913-1944), Jozef Schmidt (1876-1949), Adam Steigerwald (1876-1944), Karl Unterreiner (1897-1944), Andreas Varga (1913-1944), Peter Weber (1884-1944), Peter Weinert (1874-1945), Michael Werner (1883-1944), Anton Weiss (1913-1943) i Richard Weiss (1916-1944).

Ubijeni su evangelički pastori prema objavljenim njemačkim podacima: Franz Klein (1879-1946), Wilhelm Kund (1880-1946), Philipp Popp (1893-1945) i Emanuel Retzer (1912-1944).

Tomislav Vuković